

Роман Ємельянов,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та інформаційної безпеки факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»,

Едуард Нургалієв,
здобувач вищої освіти 2 курсу факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Державна зрада є одним із найнебезпечніших кримінальних правопорушень, що ставить під загрозу основи національної безпеки будь-якої держави.

Для України, яка протягом останніх років перебуває під постійною загрозою зовнішньої агресії та внутрішніх дестабілізаційних факторів, проблема державної зради набула особливої актуальності. Початок російської агресії, анексія Криму, а також початок гібридної війни на сході України в 2014 році стали сигналом не лише для необхідності посилення обороноздатності держави, але й для підвищеної уваги до правових інструментів, спрямованих на боротьбу з посяганнями на основи національної безпеки, серед яких центральне місце займає питання кримінальної відповідальності за державну зраду [1].

Державна безпека України є критично важливим аспектом, який охоплює захист її основних життєвих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз. Відповідно до Концепції національної безпеки, забезпечення цієї безпеки є комплексним завданням, що стосується різних сфер життєдіяльності держави, включаючи політичну, економічну, соціальну, воєнну, екологічну, науково-технологічну та інформаційну. У цьому контексті державна безпека є важливим складником національної безпеки, яка передбачає не лише захист суверенітету та територіальної цілісності держави, але й безпеку суспільства і громадян [2].

Об'єктом злочину, передбаченого ст. 111 Кримінального кодексу України, є безпека держави в усіх зазначених сферах. Державна безпека України включає відсутність загрози її суверенітету, територіальній цілісності, недоторканності та обороноздатності.

Суверенітет означає верховенство державної влади та її незалежність у міжнародних відносинах, а територіальна цілісність забезпечує єдність і взаємозв'язок усіх адміністративно-територіальних одиниць України.

Територіальна недоторканність, в свою чергу, передбачає захищеність кордонів держави від будь-яких посягань.

Обороноздатність України визначається її здатністю забезпечити захист від зовнішніх загроз, у тому числі через наявність потужного економічного, політичного, соціального, наукового та військового потенціалів. Цей потенціал включає мобілізаційні можливості, які визначають здатність Збройних Сил

України швидко переходити на військовий стан і ефективно виконувати завдання по обороні держави.

Державна зрада – є одним з найбільш серйозних злочинів, які ставлять під загрозу державну безпеку, яка може проявлятися в різних формах. Зокрема, перехід на бік ворога під час воєнного стану або збройного конфлікту, шпигунство, а також надання допомоги іноземним державам чи організаціям у здійсненні підривної діяльності проти України. Перехід на бік ворога означає, що громадянин України надає допомогу державі, з якою Україна перебуває у стані війни або збройного конфлікту. Це може проявлятися у вступі на службу до військових чи інших формувань ворожої держави, наданні засобів для вчинення злочинів або усуненні перешкод для діяльності ворожих агентів [3].

Важливо, що перехід на бік ворога є закінченим злочином лише в разі, коли громадянин України фактично вчиняє дії на користь ворога. Один лише факт надання згоди вступити на службу до ворога або виконати інші дії є лише готуванням до злочину, і в такому випадку залишається можливість відмовитися від його вчинення до моменту реалізації злочинного наміру.

Особливістю цієї форми державної зради є те, що вона може бути вчинена лише в умовах воєнного стану або під час збройного конфлікту.

Воєнний стан — це особливий правовий режим, який вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії або загрози нападу. Цей режим передбачає надання органам державної влади та військовому командуванню необхідних повноважень для забезпечення національної безпеки та відвернення загроз державній незалежності та територіальній цілісності України.

Таким чином, державна зрада є надзвичайно небезпечним злочином, який може призвести до серйозних наслідків для національної безпеки України. Тому в умовах агресії та воєнного стану важливо посилити правові механізми боротьби з такими злочинами та забезпечити ефективне реагування на загрози, що виникають у цих умовах.

В умовах агресії з боку Російської Федерації державна зрада набуває нових рис, зокрема через прояви співпраці окремих осіб з ворогом, підтримку сепаратистських рухів та інші форми деструктивної діяльності, спрямованої на ослаблення України. Особливу роль у цій ситуації відіграє внутрішній фактор: поява осіб, які заради власних інтересів або під впливом зовнішніх сил можуть відступити від лояльності до держави. Враховуючи ці реалії, проблема державної зради стає не лише теоретичним питанням кримінального права, а й питанням стратегічного планування національної безпеки України [1].

Сучасні виклики в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації в нашу країну, яке включає не тільки традиційні бойові дії, але й інформаційні, економічні, кібернетичні атаки, вимагають від української правової системи ефективної адаптації до нових загроз [3].

Для практичного розуміння застосування ст. 111 КК України проаналізуємо вирок Чернігівського районного суду від 23.05.2023 по справі №743/149/23.

Так, у зазначеному кримінальному провадженні громадянин України

передавав представникам РФ стратегічно важливу інформацію про українські військові об'єкти, блокпости та місця розташування ЗСУ. Він використовував месенджери, дотримуючись конспіративних методів. Суд встановив, що обвинувачений діяв усвідомлено, а його аргументи про примус через погрози матері не підтвердилися доказами. Його дії кваліфіковано за ст. 111 КК України як державну зраду в умовах воєнного стану. Вироком суду призначено 15 років ув'язнення з конфіскацією майна. Суд врахував рецидив обвинуваченого та конфіскував речові докази, включаючи мобільний телефон. Для розслідування було застосовано технічний моніторинг, що підтвердив його активну співпрацю з ворогом [4].

Державна зрада є однією з найбільших загроз національній безпеці України, що вимагає чітких і ефективних правових механізмів боротьби, особливо в умовах воєнного стану та швидко розвиваються технологій, які стають новими інструментами для здійснення підривної діяльності. Аналіз кримінального провадження щодо обвинуваченого, який здійснив державну зраду, надаючи інформацію іноземним державам з метою шкоди національній безпеці України, демонструє важливість правильного застосування правових норм у боротьбі з цією загрозою. Зокрема, під час розслідування були застосовані заходи забезпечення провадження, такі як конфіскація мобільних пристроїв, використаних для передачі важливої інформації ворогові, що є важливим елементом правової боротьби з тероризмом та іншими злочинами проти національної безпеки. У судовому розгляді були досліджені переписки обвинуваченого з представниками іноземної держави, що свідчить про високу рівень конспірації та умисне використання спеціальних технологій для передачі закритої інформації. Водночас, цей випадок показує, що правова система України повинна не тільки реагувати на такі злочини, а й активно вдосконалювати законодавство, забезпечуючи ефективну протидію новітнім загрозам, таким як кіберзагрози та використання месенджерів для передачі секретної інформації.

Таким чином, необхідно посилювати правові механізми боротьби з державною зрадою, удосконалюючи контроль над інформаційними потоками, розвиваючи міжвідомчу співпрацю правоохоронних органів, підвищуючи їх кваліфікацію і забезпечуючи вивчення нових методів боротьби з цією сучасною загрозою національній безпеці України.

Список використаних джерел

1. Левчук-Микитюк А. Генезис кримінально-правової протидії державній зраді в Україні. *Історико-правовий часопис: науковий журнал*. 2019. № 1 (13). С. 121–127.
2. Нагорна О.О., Довгалюк Ю.М. Актуальність сучасного викладу норми про державну зраду. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 5. 2022. С 341-345.
3. Зайцев О.В., Філіпенко В.Р. Генезис норми про державну зраду в Україні (1845-1960 РР.). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. № (3). 2016. С.50-62.